

Чижики звили собі гніздо на найвищій гілці найвищої ялини в лісі зовсім не тому, що вони були такі горді і хотіли жити вище від усіх. Навпаки, вони були дуже привітні з усіма пташками, завжди бадьорі, співучі і непосидючі. Просто їм здавалося, що там, нагорі, їм буде і безпечніше, і веселіше, і так взагалі вили гнізда всі чижі.

— Треба зробити так, щоб ніхто не міг побачити наше гніздечко, — казала молоденька чижиха. — Коли я ще жила у своїх тата і мами, вони так зробили гніздо, що його не тільки який лихий звір або пустун-хлопчисько, а навіть і пташки не могли побачити. Не думай, будь ласка, що я турбуюся про себе — адже треба подбати про наших діток.

— Не хвилюйся, моя мила, — наспівував їй чижик. Він дуже любив свою дружину, і йому здавалося, що в усьому лісі нема такої красуні, як вона. — Я все зроблю гаразд! — І вони вдвох ретельно взялися будувати свою першу хатку.

— Знаєш що, — сказала чижиха, — у нас швидко піде справа, коли ти приноситимеш усе для будови, а я будуватиму. Так і мої тато і мама робили.

— Що скаже моя хазяєчка — все добре! — завжди погоджувався чижик, і всім пташкам і деревам у лісі було просто приємно дивитися, як вони весело і дружно працюють. Чижик приносив у дзьобику сухі прутики, мох, павутиння, гусінь, різний пух з рослин. Якось він навіть полетів далеко за ліс, де паслась отара, і приніс трохи овечої вовни. Чижиха дуже вправно будувала малесеньке, але міцне гніздечко, скріплюючи прутики павутинням, викладаючи його всередині пухом, вовною та м'яким листячком, їй не потрібно було розкішного великого житла — адже вона була зовсім невеличкою пташкою, своїм гніздом вона дуже тішилася і без заздрості дивилася на різні гнізда, які будували пташки в лісі.

Навпроти ялинки жила білокора красуня-берізка, і на її гілці іволга підвісила своє гніздечко — легенький кошочок.

Мабуть, вона хотіла, щоб вітер гойдав її пташенят, коли вони вилупляться. Деякі плели гнізда в траві, на самісінькій землі.

"Принаймні діти не випадуть", — казали вони.

Синичка з довгим хвостом дуже пишалася своїм круглим затишним і дуже зручним гніздечком, особливо його входом посередині — маленьким і непомітним.

Чижиха навіть трошки побоювалася, чи не подобатиметься таке гніздо її чижикові більше, ніж їхнє власне. Але чижик сказав щиро:

— Мені все-таки найдужче подобається наше!

Скоро в гнізді з'явилося п'ять яєчок, біло-зеленкуватих, з брунатними цяточками і рисками, і чижиха сіла на них. Чижик не знав уже, що й робити. Він приносив дружині їсти, він співав навколо неї, щоб їй не було нудно сидіти, а коли вона на хвилинку знімалася з гнізда, бо чижик запевняв, що їй треба "освіжити ся", тоді сам він сідав швидко в гніздечко, щоб їхні яєчка не охололи.

Це був місяць, коли взагалі пташки сидять на своїх яєчках, і хоч була весна, зеленіли дерева, розпускалися квіти, пташкам-матерям нікуди не хотілося літати. Адже вони висиджували своїх пташенят. Одна тільки строката зозуля гуляла безтурботно і всіх дражнила:

— Ку-ку! Ку-ку! Виходьте гуляти! Будемо літати!

— Нам ніколи! Нам ніколи! — цвірінчали пташки. — Ми висиджуємо пташенят!

— Була охота! — сміялася зозуля. — Я попідкидала свої яєчка по чужих гніздах, хай інші з ними морочаться!

"Яка легковажна ця зозуля", — подумала чижиха і ще дбайливіше розпушила своє пір'ячко над п'ятьма крихітними яєчками.

Та й раді ж були батько і мати, коли веселого весняного ранку яєчка почали розколюватися і одна по одній висувалися маленькі сіруваті голівки.

— Вітаю з дочкою! — мовила чижиха-мати.

— Дуже радий! — засміявся чижик-тато.

— Вітаю з другою! — сказала мати знову.

— Як це приємно! Вдвох їм буде веселіше!

— От ще й третя! — Приймаю й цю!

— Четверта теж дочка!

— Нічого, мила, — заспокоїв чижиху чижик. — Якщо вони всі будуть такі, як ти, — це дуже добре.

Нарешті заворушилося п'яте яєчко.

— Пік! Пік! — почули пташки і побачили, як звідти висунувся спочатку маленький дзьобик і враз розкрився, і вся чумаза голівка на тонкій шийці повернулася на всі боки, ніби пташеня хотіло враз з усіма познайомитися. — Пік! Пік!

— Синоч! Синоч! — закричала мати.

— Та це ж чудесно! — зрадів чижик-тато і заспівав на весь ліс привіт своїм діткам — чотирьом дочкам і п'ятому синочку.

З тої хвилини почалися турботи про родину. Батько і мати літали цілий день і приносили своїм діткам то гусінь, то різну дрібну комашню. Мамі все здавалося, що вони голодні, особливо синок, бо він весь час роззявляв широко рота і кричав:

— Пік! Пік!

— Зараз, Пік! Зараз, любий! — хвилювалась мати, але й сміялася водночас. Він був такий кумедний, цей синок Пік!

Вечорами, коли пташенята засинали, батько і мати були хоч і зморені, але такі щасливі! їм здавалося, що кращих дітей нема ні в кого, особливо такого веселого, кумедного, як синок Пік.

Та недовго було те щастя. Вже настав час учити їх літати, як трапилася страшна подія у їхньому житті. Раптом синє, завжди добре і миле небо похмурніло, потемніло, ніби розсердилося на весь світ. Сонце, тепле і ясне, кудись зникло, і страшний гуркіт залунав навколо.

— Мамо! Мамо! — заметушилися пташенята. — Ми боїмося!

— Тримайтесь щільніше! — сказала мати. — Сидіть спокійно, я коло вас.

— А де ж тато? — запищав Пік. — Де наш тато?

Тато-чижик ще зранку полетів по насіння далеко, аж за березовий гай.

— Він повернеться, — заспокоювала мати. — Не хвилюйтеся, дітки, він повернеться.

Страшний вітер, зовсім не схожий на той легкий теплий вітерець, що гойдав лагідно листячко в лісі, захитав навіть столітні дуби і ялини. Дерева обурено зашуміли, загомоніли:

— Навіщо ти порушуєш наш лісовий спокій?

Але вітер не вгамовувався, і чижиха з жахом побачила, як з гілки тоненької берізки зірвалося гарненьке гніздечко-кошичок і впало разом з пташенятами додолу.

— А де ж наш тато? — не заспокоювалися Пік і його сестрички.

— Він повернеться! Він повернеться! — повторювала мама. Раптом блискавка прорізала темне, в сірих клубах хмар небо, і такий дощ полив, ніби річки були там, нагорі, і вони всі полинули на землю.

Чижиха розпустила свої крила, підгорнула під них діток, а сама притулилася до стовбура ялини.

Навіть ця стара ялина стогнала й рипіла від жахливої бурі.

— Тррримайся! Тррримайся! — чулося пташці, і вона, вся мокра, перемерзла, трималася з усіх пташиних сил.

"Тільки б тато був живий і повернувся", — думала вона, міцніше притуляючи до себе пташенят.

— Ббух! — з страшним гуркотом упав сусідній клен, а за ним зі стогоном зломилася берізка.

— Трримайся! Тррримайся! А я витримаю, — рипіла стара ялина.

На ранок небо знову, мов нічого не бувало, проясніло, і сонечко сяяло, як завжди, пригріваючи і ліс, і ниву, і квіти, і трави. Але що було в лісі і на ниві! Зламані бурею дерева валялися тут і там; ніби скошена, полягла пшениця, багато квітів не могли навіть голівки своїх підвести. І скількох своїх жителів не долічився старий ліс!

— А де ж тато? — спитав Пік.

— Він ще повернеться, — впевнено мовила чижиха, — адже він залетів далеко і там, мабуть, перебув грозу.

Але й на вечір він не повернувся, і на другий ранок, і на третій. Пташки, що мешкали на сусідніх деревах, похитували дзьобиками і казали:

— Бідна чижиха! Бідна чижиха! Їй не впоратися самій. Стільки дітей!

І тільки стара ялина рипіла:

— Трримайся! Тррримайся! Впораєшся! Впораєшся!

І що було робити бідній чижисі, як не триматися? Адже треба було годувати діток, вчити їх літати, навчати їх доброї пташиної поведінки.

В сусідніх гніздах це робили батько і мати разом, і їм було легше, а вона була сама, і до того ж така маленька!

З сусідніх гнізд лунав веселий щебет малят, співи батьків, а її діти сиділи мовчки, і це краяло її маленьке пташине серце. Тоді чижиха сідала на краєчок гнізда, і, хоч їй було дуже сумно, вона теж намагалася весело співати і в своїх пісеньках завжди розповідала дітям, що тато

літає десь за гаєм. Він нагледів там багато гусені і різної комашні, і він рятує від неї дерева, а згодом він повернеться, обов'язково повернеться. Діти цьому вірили, особливо маленький чирик Пік, бо їм, як і всім дітям, хотілося жити весело та безжурно і знати, що все-таки десь літає їхній тато, як і в усіх пташенят.

Вона сама вчила їх літати і хоч тремтіла за кожний їхній рух, та не показувала цього і підбадьорювала, як могла.

— Як це добре — літати! — радів маленький Пік. А він вдався таким веселим, непосидючим, до всього цікавим, і тільки-но вивчився трохи літати, як почав гасати по всьому лісі. Де траплялася яка пригода чи бешкет — уже всі знали, що то справа маленького Піка. Вранці він найперший будив увесь лісовий народ своїм дзвінким голосом, сміливо встрявав у пташині бійки, витягав з-під дзьоба у старших різний лісовий харч.

Іноді він залітав з товаришами дуже далеко, своєчасно не повертався додому і цим завдавав матері великих турбот. Чотири дочки були куди слухняніші, і з ними було легше впоратися, ніж з одним маленьким Піком. І на нього часто сердилися сусіди, а матері було шкода його. Вона знала: якби був з ними тато, він літав би скрізь разом з Піком і радів би, що синок такий сміливий, такий вправний, що у нього такий гарний, приємний голосок і що, незважаючи на свою легковажність, увечері він так ніжно і ласкаво пригортається під материне крильце і розповідає про все, що бачив і чув.

Він все-таки дуже любив свою маму, маленький бешкетник Пік. На осінь він почав уже міняти своє вбрання і робитися схожим на свого батька, але він линяв, як і всі чирики, шматочками і тому поки що мав дуже смішний вигляд.

— Бачиш, скільки тобі мороки з дітьми, — сказала раз презирливо зозуля. — Чи не краще було порозкидати так яєчка, як я, і бути вільною?

— Ні! — твердо відповіла чижиха. — Що б я робила без них? А ялина рипіла:

— Трримайся! Тррримайся!

Так, треба було триматися, бо найважче було попереду. Спочатку пожовкло листя, потім почало падати на землю, багато пташок відлітало в теплі краї. Сунула холодна, біла зима. Чижиха вже знала це. Вона пам'ятала торішню зиму. Але тоді вона була ще з батьком та з матір'ю, і коло неї завжди крутився веселий, співучий чижик, з яким вони потім удвох збудували своє гніздечко. Не такі вже страшні морози, якщо коло тебе рідні, а тепер вона сама з своїми чотирма дочками і п'ятим синком Піком.

Вона все ж таки намагалася бути вкупі з іншими чижиними родинами: адже на зиму взагалі всі пташки, що лишалися вдома і не відлітали у вирій, з'єднувалися у великі зграї. У зграях були не тільки чижі, а й різні лісові маленькі пташки — щиглики, чечітки, снігурі. Вони збиралися разом і літали в село й навіть у місто шукати собі харчів.

— Будь ласка, не бешкетуй! — умовляла завжди чижиха Піка: адже всі пташки з такою охотою робили йому зауваження, і це їй було завжди прикро чути.

Пік обіцяв слухатись її, але тільки-но вилітали пташки на простір, він почував стільки сили у своїх крильцях, що не міг спокійно літати коло матері. Він гукав своїх ровесників, і що вони тільки не виробляли! Може б чижиха-мати іноді тільки посміялася з того, як він, перекидаючись на гілочках, натрушував снігу на буркотуху-сову, і з інших його витівок, та всі сусіди завжди починали похитувати докірливо дзьобиками й казати:

— Ох, оцей ще Пік! Такого урвиголови ще й ліс не бачив!

Коли б хто міг його спинити!

А мати тільки думала:

— Коли б його тато побачив!

А тато-чижик теж думав про це саме.

Яка надзвичайна пригода трапилася з ним! Під час грози, коли він поспішав додому, до своїх пташенят, до своєї чижихи, його зачепило зломлене дерево, і він упав.

На ранок його знайшли хлопці, що прийшли в ліс по ягоди.

— Дивись! Чиж! Живий ще!

Хлопці принесли його додому, посадили в клітку, і він у них довгенько жив, поки зовсім одужав, а потім вони понесли його в місто, бо знали, що там є крамниця, де купують різних пташок.

Та вони й до крамниці не донесли. Їх зупинив якийсь дядько.

— Що ви несете, хлопці?

— Чижика.

— А чи це справді чиж? А може, горобець? — засміявся дядько. — Може, ви його пофарбували?

Хлопці теж засміялися.

— Правда, чиж. Купіть, він співатиме.

Дядько цей дуже любив різних пташок, і в нього їх було багато — і щиглі, і синички, і снігурі, а от чижа цього року ще не було. Він був дуже радий, що купив, нарешті, і чижика.

Але цей дядько ще дуже любив дітей. Коли він підходив до будинку, де жив, то побачив, як школярі з їхнього двору гуляють у м'яча, а між ними бігає один маленький хлопчик, задерикуватий і веселий, та його не приймають старші в своє товариство. Все ж таки хлопчикові пощастило підбити ніжкою м'яча, і він був страшенно задоволений, але старші закричали:

— Іди собі, не заважай нам!

Хлопчик образився і гірко заплакав.

— Іди, Андрійку, сюди! — покликав його дядько. — Не плач, бачиш, який хороший чирик у мене!

У хлопчика враз висохли сльози, а очі так заблищали, що дядькові зробилося дуже приємно, і він сказав:

— Забери собі чирика, тільки годуй його щодня і напувай.

— Як? Назовсім? — здивувався хлопчик.

— Назовсім!

— Мамо! Мамо! — кричав у захопленні хлопчик, вбігаючи в кімнату. — Дядько Сашко назовсім подарував мені чирика!

Відтоді вони зробилися нерозлучними друзями — чирик і хлопчик. Хлопчик сам міняв чирикові воду, сипав зерно і розмовляв увесь час з ним.

— Андрійка впізнати не можна, — дивувалася мати, — то всі в дворі на нього скаржилися, а тепер він увесь день зайнятий з цим чижилом.

Чирик почав співати, лазити по прутиках, які дядько Сашко поклав між дротинками клітки. Хлопчик і всі в домі думали, що чирик дуже веселий, і хлопчик співав йому:

Чирик-пирик,

Де ти був?

А насправді чирик весь час співав про своїх діток. Він згадував свого сина, маленького Піка, а стрибав по клітці, бо гадав, що, може, якось звільниться з-за ґрат. До Андрійка він, звичайно, звик і любив його, але ж до неволі він звикнути не міг нізащо.

Надворі йшов сніг, чирик бачив це у вікно, на якому стояла клітка, і серце в нього просто розривалося. Він думав: як переживуть цю зиму його дружина, дочки, маленький Пік? І чи не забули вони про нього? І він співав голосно, ніби вони могли почути його спів. А люди казали:

— Який веселий чирик! Весь час співає!

А чижиха зі своїми пташенятами справді переживала скрутні часи. Уся згряя знайомих пташок, до якої приєдналася і вона з дітьми, перебралась у місто, у якийсь ріденький ліс, не схожий на їхній рідний — густий, темний. Вони ж не знали, що то був просто ботанічний сад. Пташки весь час мандрували з садка в садок, з двору в двір — де якісь крихти підберуть, де насіннячко. Взимку всі були неперебірливі: адже в такі короткі дні взимку треба було встигнути наїстися. Пташки в ці місяці гинули більше від голоду, ніж від холоду. І не всі люди були такі добрі до пташок, як дядько Сашко і хлопчик Андрійко, що повісили на своїх балконах коробочки і сипали туди для пташок різне насіння та крихти хліба.

Мати-чижиха, знайшовши таку коробочку, насамперед кликала всіх діток, а тоді вже й сама починала клювати.

— От бачите, як добре! — підбадьорювала вона їх. — Хіба нам багато треба! От ми і взимку ситі. А вже ж колись прийде весна, і буде зовсім добре. І тато повернеться, — додавала вона за звичкою, але їй вірив лише маленький синок Пік.

Справді, весна ж мусила прийти! Так же бувало щороку, так і тепер сталося: зашуміли струмки, зазеленіли поля, прилетіли гуси і журавлі.

— Пік! Пік! — кричав і гукав чижик у клітці. — Де ти, Пік? — І він бився крильцями об ґрати.

Андрійко раптом замислився.

— Мамо, я випущу чижику, йому, мабуть, хочеться на волю.

Та йому зробилося і страшно за чижику.

— А що як він не знає, куди летіти, і заблукає? А може, він розучився літати? Мамо, хай він прилітає до нас ночувати!

Мама всміхнулась і сказала:

— Може й не розучився. Може й не заблукає... Ти спробуй.

Винеси на балкон клітку і відчини дверцята.

Андрій так і зробив. І тільки він відчинив клітку і хотів сказати: "До побачення! Прилітай ночувати!", як чижик затремтів крильцями і полетів, полетів зразу за той високий будинок, що на розі, а потім через

ботанічний сад, а там полем, над рікою, над нивами. Як добре знав він цей шлях! Він летів і голосно кричав-співав:

— Де ви, мої дітки? Де моя дружина, де мій маленький Пік?

І раптом побачив: на ялині сидить гарненький жовтогрудий чижик, а коло нього невеличка сіренька змарніла чижиха, і чижик їй щось з запалом співає-розповідає.

— Пік! Пік! Синок! Невже це ти? — закричав тато-чижик.

Чижиха від здивування тільки тому не впала непритомною, що пташки взагалі ніколи в житті не падають непритомними, але з хвилину вона не могла нічого зрозуміти, а потім закричала на весь ліс:

— Я ж казала, я ж казала, що ти повернешся!

— Мій тато повернувся! — кричав і стрибав Пік і кинувся до тата, а потім враз почав показувати всі свої витівки на гілочках ялини — і тато не сердився на нього, як чужі пташки, а був просто в захопленні.

— Наш тато повернувся! — закричали всі чотири дочки, такі ж бадьорі і хазяйновиті, як їхня мама.

— Повернувся, нарешті, повернувся! — рипіла задоволено ялина.

І всі пташки тепер не похитували презирливо дзьобиками, а, навпаки, вітали щасливу родину і щиро хвалили татові-чижику його дітей і його чижиху. Адже всім завжди хочеться взяти участь у радості сусіда. А зозуля жалібно кувала:

Ку-ку,

Ку-ку!

Я сама

На віку.

Їй було шкода, що вона не виростила жодного синка або дочки. Але мати-чижиха покликала і її з усіма сусідками до себе на свято і ні слова не сказала чижикові, як їй було важко без нього. Навпаки, вона казала, як їй допомогли пережити цю зиму її чотири дочки і такий чудовий синок Пік.

Чижик, звичайно, не полетів ночувати до хлопчика, хоча дуже тепло розповів про нього своїй родині. Та хлопчик не сумував, бо ввечері до нього зайшов дядько Сашко й розповів йому цю історію про Піка і його батьків. Адже цей дядько усе знав про пташок та про дітей і вмів розповідати навіть про те, чого й не бачив.